

КАДЫКШЫЛЫВЫС КАМНААЛЫ

Бистия куртувуста эконо-микти сандаарышкы медицина албан черлерин ооп эрт-пэн. Харин-даа 1989 чылда эм-дом чедишестеп, чо-нуу кадык чоруун долузу-биле чедип амыр хемчеглер алыр бергедеп эгелээ. Бичан-на чаш уругларның өлүп хораар чоруунун талазы-биле делеге бис 1986 чылда турганыга бодалга, чаш кижилерин долурун аажок кызырдып, а кижилерин каянд-бир аарыдан хораар чоруу үз-дэн. Сайбаргай социализм үезинде мактанг турган бо-тарывыс каянд мындай кула-рамыг түннелде келгенис о-дур. Бу айтырнык ам бисти долурун бергедеп чок ал-ган. Мурунша буту чүвени халас четтирип чорудаус. Үс-түгү черлерге көрүп алгаш, бутурига дег төйел, арый бермез, күрүне халас эмээр-де болгай деп болал-биле та-мыктыг чурттал келиниш. Ха-рыт-даа өбөлгелерин арти-терип каам амдыралык ча-гай чаңчыларын утту, ча-гай амдыралык снуа, со-нуургал ток бош бердиш. Такпыл, аргаалай, чашпал чымыл, белин чыткан алгаш, тамдыктыктык угааны алба-рап, кем-херек үлгелеп, тыва

нациянын адми бужартады эгеледи. Массалаг арагалашкында анык-өскенин, ылангыя хе-рээжен чонолу, эът мага-бот-тары үрелин, харин-даа эзи-рик тургаш, иштелин, багай салгал бодаларын эгелээ. Оон херечизи — бо хүнерде четес угааныг, берик-межел ажу-төлдү көдүзүн, бр-жур уузым херээжен кижилерин кадыктын делени-яниг куудулаан. Арагачы, арыг не кижилер каянд-даа кадык уруг божуп шыдавал-да бол-гай. Бичангаш амгы үесл божуур бажыккан үшүн уру-ларның 50-60 хуузу өтүлдээ кошкак, арыг урулар боол турар. Бичангаш мырнай божуу соонда доран-на эмне-дин эгелээри чаңыл алган. Оон уламчандан бичиң чаштарың язы-буру хала-варыг аарыгара үдүр шы-нээ, организминг туртушуг чо-руу куудулан. Бо-ла буту ба-гай көрүлүштерин көүдөп турарының кол чыдаагыны — чамык материялдыг байлаа кошкак өбөлгелерин божу-ен, акиа-херенжин санап, оон-биле чеже уругун долу-зүгө кижизилди, кай-кадык кылар өстүрүп шыдаар бис деп шүдүмүс болганым-да. Ол дээрге арга, азырадык-

чы хөөнуүс бо берге ыпок үезинде безин ам-даа уламчы-лар турар-дыр ийи. Оон-биле чергелешир, бот иедер божуп бичиң назында-ла божуп турар уругларын са-ны көүдүзүн, а анык өбүл-дөриң чарлар чоруу хо-вар эвес алган. Мындай чоруу амгы Ортаакы Азия чурттарында, шаяндагы Тянь-га коңгуч өзөш турган бол-гай. Амгы хүнерде каянд бажыккан көүгүзүлгөр-биле алырга, Россия Федера-цияның өбүл-дөриң чарлар-дың 45 хуузу, а МАРГА 71 хуу турган. Бис ам Моолуу безин ажиң бот чылар бис. Чүгө бистин Улуг-Хем ра-йонда безин 1200 үне бот иедер бар, оларын 30-40 хуу-зу 2-ден хөй уругларын.

СРР-нің Журналистер эвилели деп улуг организация Журналистер эвилелиниң Ко-федерация бооп өде органи-застыгынын соонда, Россиянын Журналистер эвилели бот-тускайла чогадык-чы, профессионалдык хөй-инити организация бооп тур-густунга, бодунун баштайгы тургустуучу съездинде чаа устанын хулаас алган. Оон бээр ам ийн чак амыр турар. Ол үезин дүргүндө оон амдыралык ууг илелге, бээр-лаа турган, бот-батарыга чөрүлүшкөн бөлдүктер чарлы, кезек үедө унарааш-кыла, чигинишиңере-чаа таваржыл турду. Чамык чо-гадыкчы организациялар де-мократиянын агымна алзы-наш, эвилелден аңгыда, оод хүрээленинде үне берген-не-ра-лаа бар-ла.

40 КИЖИ ШЫНАРЛЫГ

Бистия Арыг-Бажы суураа эмнелге пунктувуста 4 кижиле аждаал турар бис. Сууру-вуста 1134 чурттагыч чоң бар. 1 хардан 6 харга чедир шунту уругларын саңы 113. Бичиң чаш уругларын айда ийи катал хайгаран көрүп, профилатиктиг тарылгалар өй-шаанда кылып, анык өбүл-дөриңге чаш кижини ажаал карактарын өөрдөп, лекция, бөдөддөрүн чорудуп турар бис.

Эмнелге пунктувус 2 өрөөл эркижерин чуртталга ба-яннында. Аждааларыңа, са-яннар байдалга таарышса, Арыг-даа, кадык-лаа уруглар-ын чамык өрөөлдө хулаас ап турар бис. Бичанга-лаа уруг-ларын чамык өрөөлдө хулаас ап турар бис. Бичанга-лаа уруг-ларын чамык өрөөлдө хулаас ап турар бис. Оларын доктаамал ашы-чаарып, чигелдеп ашы-ча-биле дузалап турар бис. Иштиг, сааттыг херээжен-

АЖЫГ-СУГГА СЕГЭЭНИМ

Кадык болгаш даяр болза, Хая-даш лег сорук болза, Каянд-даа ажил өөрелдиз Кожо кижиле шылал эртер. Ийе, кижиле кадык-ла болза...

1989 чылдын чайында ижин-шөйүндөгү хоочум кедер-рээп, ижин-чиген чөмүг куудулабас, доран күстүгүн кааптар, чөм шайдалан шы-давазын-ла боор оң, үр-гүчү баш азырар, дескинер, шак чокталыр, ар-пал-доруп, алаа бодум ээрик кижиле деп төдөлдү чоруп аларган мен. Бичанг Ленинградта эмчи институтундун 2 чыл хууса-ла, эмчиликтег ордунула-зыга өөрелип турган, ча-лаа биеги чыткан доору, ча-лаа азыраак оң. Эчтээ баарыга, Ленинградтыг шы-нар дэң эмнелгелеринин ба-рээниче чыттыр бижипкен.

Россиянын Журналистер эвилелиниң III съездизи

СРР-нің Журналистер эвилели деп улуг организация Журналистер эвилелиниң Ко-федерация бооп өде органи-застыгынын соонда, Россиянын Журналистер эвилели бот-тускайла чогадык-чы, профессионалдык хөй-инити организация бооп тур-густунга, бодунун баштайгы тургустуучу съездинде чаа устанын хулаас алган. Оон бээр ам ийн чак амыр турар. Ол үезин дүргүндө оон амдыралык ууг илелге, бээр-лаа турган, бот-батарыга чөрүлүшкөн бөлдүктер чарлы, кезек үедө унарааш-кыла, чигинишиңере-чаа таваржыл турду. Чамык чо-гадыкчы организациялар де-мократиянын агымна алзы-наш, эвилелден аңгыда, оод хүрээленинде үне берген-не-ра-лаа бар-ла.

ЭВИЛЕЛИВИС БЫЖЫГ БОЛЗУН

Россиянын Журналистер эвилелиниң социал-экономиктиг программада бирги өзгөр-дөриң чорудар хемчеге-лерин арзында кол черин солунар, журналдар, номнар үндүреринге эржеок атулга бараанарга болгаш ачы-дузу чедирелгенге немелед өрткө-терин үндүрүүн өзгөдөриң база эртем-техниктиг, уруглар үндүрүлгелерин, национал ыла-дыр уугу турар солунарың, журналдарың, район болгаш чуртталга хостарын Россия Федерациянын Чаагыт тургузарың көргөн. Му-с ажил-агынын өске адыр-галарыңды, ылангыя редак-ция колдоткөтириниң ажи-чүлүгүндө кол кезээ — информацияны телефон, поч-та дамчыгыр алып, дилеп тывар, авторларга азыр чүвө болганда хооралар, суурлар азыраак почта, теле-фон-телеграфтың ачы-дуза чедирелгенге төлөврийн чы-га, алаа чамык кижилерин эвилелди бөлдүктер чарыл-дыр, хенжиг чүгөгө-ле мар-гыжиң, хөй үе-шакты чары-галар, чүгө-лаа дүргүрүн ал-байп, түкүл чок тарап чо-руу уругу-даа таваржыл турган болурувус, ам тода чогуулаңың, чамык улаңың, хының чымы болду.

КӨДЭЭ ЭМНЕЛГЕ

Бистия Оүр район — ыпак булуңарын бирээп, мен бодум база фельшер кижиле болгаш бистин эмнелгелерин кыска ажил-ий-биле та-ныштырып көрөй. Бисте шунту тоо тускай эртемлик өчү бар, артынарыг фельшерлер болгаш сестралар.

Бо берге, нарын үдө ажа-лынга кызымак эмчи Оксана Монгуш эмнелге чедер-чел-лес ажилдарын эркилер дээр амыр-үдө билбес. Амгы үдө эмнелгенин кылга удур септелген дээр аждаал турар.

Уруглар салбырын өгө-лөчкөн Раиса Монгуш 1982 чылда Барнаулду медицина институтунун педиярия сал-бырып дооскаш, өскөн-төрөөн

Чамык болгаш даяр болза...

Чамык болгаш даяр болза, Хая-даш лег сорук болза, Каянд-даа ажил өөрелдиз Кожо кижиле шылал эртер. Ийе, кижиле кадык-ла болза...

Россиянын Журналистер эвилелиниң III съездизи

СРР-нің Журналистер эвилели деп улуг организация Журналистер эвилелиниң Ко-федерация бооп өде органи-застыгынын соонда, Россиянын Журналистер эвилели бот-тускайла чогадык-чы, профессионалдык хөй-инити организация бооп тур-густунга, бодунун баштайгы тургустуучу съездинде чаа устанын хулаас алган. Оон бээр ам ийн чак амыр турар. Ол үезин дүргүндө оон амдыралык ууг илелге, бээр-лаа турган, бот-батарыга чөрүлүшкөн бөлдүктер чарлы, кезек үедө унарааш-кыла, чигинишиңере-чаа таваржыл турду. Чамык чо-гадыкчы организациялар де-мократиянын агымна алзы-наш, эвилелден аңгыда, оод хүрээленинде үне берген-не-ра-лаа бар-ла.

ЭВИЛЕЛИВИС БЫЖЫГ БОЛЗУН

Россиянын Журналистер эвилелиниң социал-экономиктиг программада бирги өзгөр-дөриң чорудар хемчеге-лерин арзында кол черин солунар, журналдар, номнар үндүреринге эржеок атулга бараанарга болгаш ачы-дузу чедирелгенге немелед өрткө-терин үндүрүүн өзгөдөриң база эртем-техниктиг, уруглар үндүрүлгелерин, национал ыла-дыр уугу турар солунарың, журналдарың, район болгаш чуртталга хостарын Россия Федерациянын Чаагыт тургузарың көргөн. Му-с ажил-агынын өске адыр-галарыңды, ылангыя редак-ция колдоткөтириниң ажи-чүлүгүндө кол кезээ — информацияны телефон, поч-та дамчыгыр алып, дилеп тывар, авторларга азыр чүвө болганда хооралар, суурлар азыраак почта, теле-фон-телеграфтың ачы-дуза чедирелгенге төлөврийн чы-га, алаа чамык кижилерин эвилелди бөлдүктер чарыл-дыр, хенжиг чүгөгө-ле мар-гыжиң, хөй үе-шакты чары-галар, чүгө-лаа дүргүрүн ал-байп, түкүл чок тарап чо-руу уругу-даа таваржыл турган болурувус, ам тода чогуулаңың, чамык улаңың, хының чымы болду.

КАНЧАП-ДАА ТУРГАНЫНЫҢ КАДЫНДАН

Бо чырак чөре ким-даа хостуг шалын, аскөкөжиги, будун-буру, тодун-тоога чурттарын күзөр деп шы-мы маана түбө саптан кем-дин док, сөөк үдө кең-дир чүдөгүлдөрүн айдуу тухурабын харазында кижилерин амдырал-чуртталга-зынга хостуг-шөлдө оожур-галдыг байдалар, каймык-даа айыл мааназымың са-гыш-хөнуу долу магалашты-майн турар алгарында. Кижилер шага мааназы чы-рыктың чырагын үеб чурттарын кезе-лаа күзээр-ге, ийил-биле бир-ле байдал шыктыкташ турар. Дем-на чалапкан, бергелеш турга, оон кырдыан кем-херек үд-гө-лөчкөн, бузуттуу оорлар ба-ла келерин үгөп, Рыхокте шыктың бергелери эвес, а бир-ле дугарында, кижилерге удуу кем-херек үд-гө-лдөрү мену дүвүрөлтү ту-вар деп бактын чоокта чаа ТР-ий Президентин ошалап демделээ болгай. Бичангаш кем-херек үд-гө-лдөрүн удуу адымын чарларын оо-д дөт көзөп.

ни экелдиз; «Ам чүгөрү ол-дур, чамык хүнөөр 50.60 чедө бээр» — деп, фельшер чыгаалады. Алаа бир хонгаш, 2500 рубльн төлөр, ыччал-за-даа оң «ачы-дузын» ап-кан кижилер ол акыны шунту эжеп берейн турар. Бир анык сержанг келте а-рында «теникпейлери» шору тыва дыга томарып-лаа турар. Амдыкында келте-лаа кижилерин ижин-хөвүн шунту айлаш, оң палаталарга та-рар чүвө боол-тур.

ни экелдиз; «Ам чүгөрү ол-дур, чамык хүнөөр 50.60 чедө бээр» — деп, фельшер чыгаалады. Алаа бир хонгаш, 2500 рубльн төлөр, ыччал-за-даа оң «ачы-дузын» ап-кан кижилер ол акыны шунту эжеп берейн турар. Бир анык сержанг келте а-рында «теникпейлери» шору тыва дыга томарып-лаа турар. Амдыкында келте-лаа кижилерин ижин-хөвүн шунту айлаш, оң палаталарга та-рар чүвө боол-тур.

ни экелдиз; «Ам чүгөрү ол-дур, чамык хүнөөр 50.60 чедө бээр» — деп, фельшер чыгаалады. Алаа бир хонгаш, 2500 рубльн төлөр, ыччал-за-даа оң «ачы-дузын» ап-кан кижилер ол акыны шунту эжеп берейн турар. Бир анык сержанг келте а-рында «теникпейлери» шору тыва дыга томарып-лаа турар. Амдыкында келте-лаа кижилерин ижин-хөвүн шунту айлаш, оң палаталарга та-рар чүвө боол-тур.